

rečenia (dobro – zlo, dobro – hriech, láska – nenávisť), od ktorých sa odvíja kvalitatívne vyššia kategorizácia priestoru (kresťania – pohania). „Existuje tedy na jedné straně prostor, který je posvátný a který je v důsledku toho „silný“, „významuplný“ (ochrana Bohorodičky v paraliturgickej piesni) „a na druhé straně prostory, které jsou neposvěcené“ (nepriatelía, diabol, hriech, Turci, Saracéni) „a které nemají vlastní strukturu a vlastní konsistenci, které jsou amorfní“ (Eliade, 1994, s. 17). Čím viacej je človek zaradený do tohto procesu náboženský, tým viac sa zaraďuje do skutočnosti a jeho správanie nepodlieha z náboženského hľadiska nebezpečenstvu, „že se stratí v činnostech bez exemplárních vzorů, v činnostech „subjektivních“ – a konec konců bludných“ (Eliade, 1994, s. 68). Takýmto spôsobom vystupuje paraliturgická pieseň východného obradu ako slovná ikona (pozri pozn. 16).

Plač a zázrak ikony spojený s nevysvetliteľným odchodom, útekem hereťikov spreď brán mesta i chrámu sa považuje za prejav ochrany Bohorodičky a v paraliturgickej tvorbe je aj takto vnímaný. Víťazom v tomto chápaní nie je človek, ale Boh zastúpený Máriou. Uvádzaný motív tak korešponduje s barokovým mysticismom, podľa ktorého sa po nepokojoch a vojnách vnímaných ako trest za hriechy očakáva vykúpenie (Wollman, 1957, s. 84, 102).¹⁸ Východná spiritualita, mystika a mystifikácia v paraliturgickej tvorbe je založená na dynamickom historicko-spoločenskom pozadí, čo vnímame ako návrat k zdrojom náboženskej dynamiky (Černý, 1937, s. 8). Celý literárny, kultúrno-spoločenský a historický proces v slovanskom svete na poli duchovnej, v karpatskom priestore paraliturgickej tvorby, ktorá spadá do obdobia prechodu humanizmu a renesancie do baroka, je založený nie na vzájomných vplyvoch, ale predovšetkým na tematickej komplexnosti a cyklizácii motívov. Tak vzniká prepojenie religiózneho a formálneho, mystického a svetského (Wollman, 1957, s. 103–104).¹⁹ Vytvára sa tým priestor aj pre špecifické národné a etnické literárne prejavy.

¹⁸ Na ilustráciu podávame latinský prepis úryvku z Piesne o obraze klokočovskej ikony podľa A. S. Petruševiča: Istoričeskaja pišnja. Pěšň o obrazě Klokočevskom. In: Literaturnij Sbornik Halickoj Matici, 1886, s. 190–198:

*..Plakal obraz Prečistoj v Klokočevě,
kotry vzjaty postavleny v Mukačevě.*

*Hnev Božij sja hotujet,
Obraz Pany lamentujet. //*

*Prez Kurucov v Klokočevě cerkov spalena
a Uherska šitka zemľa ispustošena.*

*Lehko toje bylo znati,
že sja treba Boha bojati.“*

¹⁹ J. Horák v súvislosti s cyklizáciou motívov uvádza dvojaké ponímanie: 1. zisťovanie sťahovania látok a analýza literárnej transformácie druhov, prameňov diel a vplyvov na príbuzné literatúry, 2. pôsobenie umeleckých a myšlienkových prúdov na jed-

Duchovná poézia baroka 17.–19. storočia v rukopisných alebo neskorších tlačených zbierkach piesní je príkladom poézie pokory a vedomia ľudskej bezmocnosti ako najostrejšieho sebazpoznania. Človek v barokovom ponímaní v paraliturgickej tvorbe nie je so sebou spokojný, lebo vie, že bez milosti Božej a ochrany Márie nič nezmôže (pozri Černý, 1937, s. 10–11). Tento moment je zakódovaný aj v piesni k počajevskej ikone. Paraliturgická pieseň je tak pre východného človeka zdrojom poznania histórie a príkladom mystického, náboženského a duchovného prejavu východnej cirkvi.

V piesni k počajevskej Bohorodičke je preto vyjadrená aj odveká túžba kresťana východného obradu po stálej pomoci a ochrane Matky Božej:

*„душу возми во оборону
и занеси до Сиону,
горняго краю,
сладкаго раю.
Бы-мъ на высокой коронѣ
Господа Бога хвалиль въ Сынѣ,
Духа свята, единого,
въ Троици святой славимаго,
съ святыми лики,
на вѣков
вѣки.“*

Literatúra

AKATIST K BOHORODIČKE. Byzant, Košice 1994.

ALEŠ, P.: Cirkevná archeológia. Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove 1985.

ALEKSĚEV, P., A.: Cerkovnyj slovar' I. – V. Hildesheim - New York 1976.

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK. II. Martin, Matica slovenská 1987.

ČERNÝ, V.: Esej o básnickém baroku. Praha 1937.

ELIADE, M.: Posvátné a profánní. Praha, Česká křesťanská akademie 1994.

HORÁK, J.: Z dějin literatur slovanských. Praha 1948.

JAVORSKIJ, J.: Materialy dľa istorii starinnoj pesennoj literatury v Podkarpatskoj Rusi. Praha 1934.

KANOVSKÝ, M.: Štruktúra hagiografických legend. Český časopis historický, č. 4., 1994, s. 619–643.

notlivé slovanské literatúry a postupná transformácia motívov na jednotlivých slovanských územiach. Zároveň uvádza, že to, čo platí pre ľudovú a poloľudovú tradíciu, nemusí bezvýhradne platiť pre literatúru (o tom Horák, 1948, s. 13).